

1 Timotii

Pauruusoono aa tauraa yanaa aavaa Timotiinnani reeravai

Timotiinna kaano Yutayaa gionnavai. Inna koova Ereengaa vaidivai. Ivo karaasa vaidivoono ausa hanigioo Pauruusaa tasipama nuainno varioo mmayaaya yoketaivaa gionna kiaapuuya kiasa mmiravai. Pauruuso aa tauraa yanaa aavaa Timotiinnani roovaki taaravooma kuayauvai reeravai. Tauraa kuaivo unnakua aataruuyauvaara gionna kiaapuuya nuunauyauvaki vauyauvaa ooqoo kianeeraivaara Timotiinna kiasa mmiravai. Tammaa kuaivo gionna kiaapuuya nuunaida iira aataruuyauvaatama iya Anutuuqaa ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmira aataruuyauvaatama iyara haitatuura vaidiiyaraatama tuginnama kiasa mminai rikiaateeraivaara Timotiinna kiasa mmiravai. Nnaagiai kuaivo Timotiiva Yisuu Kirisiinna mmoori vareera vaidi yoketaa tuanaavai varioo mmuakiasa mmoori aataru gionna kiaapu ausa hanigiooya nuunaiyauvaa tuqinnama haitatuukiaiveeraivaara Pauruuso innani fafaara reeravaivee.

1 ¹Na Pauruusoono aa yanaa aavaa fafaarakiaunoo. Anutuuqo ti vitoo yoketaivau ti yapaivoota Yisuu Kirisiinnara ta faannakiaunnaivootama ni kiasaani na Yisuu Kirisiinna kuaivaa varee nuaira aposoroo vaidivai variaunoo.

²Timotii-o, na Anutuuqaa kuaivaa i kiasa i mmiaaduu a Yisuunnara kutaavaivee tunnaivaara a ni maapu tuanaavai roosiima variannanoo. Na aa yanaa aavaa aini fafaarakiaunoo.

Ti Napoova Anutuuqoota ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati aiyara yoketaama yaata utida aiyara boo tida ngiari ausa nuufaivaitana i mmida nnaasu variateeraivaara na yaata utuaunoo.

Vaidi unnakuavvaa kiasa mmiraiya ooqoo kianee

³Na mmata Maketoniaa ivaki kuaa suaivaki na yaagueeqama kua tie i kiasanoo: Yoosinna Epesiisa ivaki varianee, kiaaduu rikiee varunnaneema mmannammanna varianee. Variee gionna kiaapu vooya ivaki varida hama safuuma Anutuuqaa kuaivaa gionna kiaapuuya kiasa

mmirama kiada unnakua tinniivaatama kiasa mmiaiya ooqoo kiane. ⁴Iya uriiyauvaaraata ngiari taato nnaakukiaiya nnutu kaayauyauvaa fafaara raiyauvaaraatama ooqoo kiane. Iya iyauvaara yaata utida sabi kua sabi kua tida buaaru kiasavai. Iya itaama iikiaiivoono hama Anutuuqaa aataruuvaa kooyaa iya vitaivai. Iya Anutuuqaa kutaavaivee kiaiivoono inna Anutuuqaa aataruuvaa kooyaa iya vitaivai. ⁵Na iya ooqoo kianeera kiau kua oyaivo ataama vainoo. Gioonna kiaapuuya ngiariiyara ngiariiyara mmuduuya ruateera kiauvasai. Fai iya aakiaiyaivo yoketaa tuanaayauvasai vaino iya yaata utiraiyaivo hama mmuaararavaa iya mminai iya Yisuunnara kutaavaivee tida fai iya ngiariiyara ngiariiyara mmuduuya ruaravai. ⁶Vaidi vooya itaama yoketaama varira aataruuvaa pikiada mmanna kuaiyaivaara sabi kua sabi kuaiyaivaa ngiari kiasa mmi ngiari kiasa mmiida varida kumimakakiasavai. ⁷Iya Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaara gioonna kiaapuuya kiasa mmida vitairaiya roosiima variaaree kiasa iida hama ngiari kiasa kuaivaa tuqinnama oyaivaa rikiada iya kuaivaa yaagueeqama kuaivaa hama tuqinnama oyaivaa rikiavasai.

⁸Vaa ta taunnasai. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo yoketaavasai vaivasai. Gioonna kiaapu voovoono ivaa arinaima rikioo safuuma varioo iino too inna fai yoketaavasai vainaravai. ⁹Ivaara aa kua aavaa arinaima rikiaatee. Mmaanna tuu kuaiyaivo hama gioonna kiaapu safuuma varuuyara tiravai. Gioonna kiaapuuya mmaanna tuu kuaivaa hatokada Anutuuqaa kuaivaa rikiadaata yaatareeraiyara tiravai. Hama ngiari ausa mmuduuyaiyaivaa Anutuuqaa mmiraiyaraata mminnamminnaa maisa vareeraiyaraatama tiravai. Hama yoketaama variraiyaraata Anutuuqaa kuaivaara puruuka tiraiyaraatama gioonna kiaapuuya ngiari kaano kooyaata ngiari vo gioonna kiaapuuyaatama ruputuaani putuaiyaraatama Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo tiravai. ¹⁰Gioonna kiaapu sabi heeraiyaraata vaidiiya ngiari tasipa ngiari tasipaani gionnaiya ngiari tasipa ngiari tasipaiyaraatama vaidiiya sikau irisaiyaivaa varaaraiyaara vaidi voovai mmuara hatauma kiada vitada viraiyaraata unnakua tiraiyaraatama kua radudeera suaivaki yaagueeqama unnakua tiraiyaraata Anutuuqaa kua kutaivaa hatokeeraiyaraatama Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo tiravai. ¹¹Anutuuqaa kua kutaivo inna mmayaaya yoketaavasai. Na gioonna kiaapuuya ivaa kiasa mmiaiveera mmooriivaa Anutuuqo ni miravai. Ii mmayaaya yoketaa ivo inna ari vookarai mmayaayavasai Anutuuqo yoketaa tuanaivaasidiri tiiravai.

Anutuuqo Paurusaara boo tuuvaara ivo innara yoketaavee tiravai

¹²Ni Udaanga Yisuu Kirisiiva ari yaagueeqavaa ni muduu rikiee na aikiooma mmoori varoovaara na innara yoketaavee kiaunoo. Ivo ni mmataama kioo niiyara aikiooma iinaravee kiasa kioo mmooriivaa ni muuvaara na innara yoketaavee kiaunoo. ¹³Tauraa na innara maisa

kua tiee innara maisa mmooriivaa iina inna kuaivaara haunninniina maisamaisama variaivaara hama ivo yaata utuoo ni ooqoo tiravai. Na hama innara arinaima rikiee kutaavaivee kiaa kiee kumimakama variaivaara ivo niyara kaayauma boo tioo hama ni ooqoo tiravai. ¹⁴Ti Udaanga Anutuuqo ari vookaraama kati niyara yoketaama yaata utuduu na innara kutaavaivee tiee innara mmuduuya riravai. Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara ta innara kutaavaivee tida innara mmuduuya ruaunnavai. ¹⁵Aa na tinara kua aavo inna kua kutaavai. Gionna kiaapuuya ivaa arinaima rikiada ivaara kutaavaivee kiatee. Yisuu Kirisiiva mmatayaa tioo gionna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa vareeraiya vitoo aataru yoketaivau yapaanaraivaara mmatayaa tiiravai. Gionna kiaapu mminnamminnaa maisa vareeraiya mminnamminnaa maisaiyauvo kiisavai vaivai. Ni mminnamminnaa maisa na varauyauvoono pinaavai vaivai. ¹⁶Anutuuqo hama ivaara yaata utirainno niyara kaayauma boo tiravai. Na vaidi maisavai variaaduu Yisuu Kirisiiva hokobama niyara faannaududuu na innara kutaavaivee tiravai. Yisuu Kirisiiva niyara hokobama faannauvaara nnaagiai variaaraiya teeda rikiada iyaatama innara kutaavaivee tida tupatupaa variraivaa varaaraivaara Anutuuqo niyara kaayauma boo tiravai. ¹⁷Anutuuqo hama putirainno mmuaa tuanaavai nnaasu varikio hama voovono ari avuuvaadiri kooyaa inna taivai. Nnaaru varuuyaataama makee variaiyata yapooma variaaraiyaataama ivo iya kieetavai varioo hama taikaanaravai. Gionna kiaapuuya innara yoketaavee kiaa kuaivo tupatupaa vaino inna nnutuuvo ngiau aapu tupatupaa itavai nnaasu vakiaivee. Kua kutaa.

¹⁸Ni maapu Timotii-o, aa na tinara kua aavaa fai na yaagueeqama i kiaa i mminaravai. Nnaaruaa vaidiia aiyara tuu kuaivaa kaanaivo na tinara kua ivaki vainoo. Iya tuu kuaivaara yaata utuee Anutuuqaa mmooriivaara rapira vaidivai roosiima yaagueeqama dianee. ¹⁹Diee vainna Yisuunnara kutaavaivee kiannaivaa puaisa utuee i yaata utiraivau vai kua yoketaivaa nnaasu rikiee varianee. Vaidi vooya hama ngiari yaata utiraivau vai kua yoketaiyauvaa rikieerama kiada iya Yisuunnara kutaavaivee tiraivaa vaa pikiada eeyaara haruruavai. ²⁰Vaidiivaitana iyakidiri diaivaitana nnutuuvaitana Huminaiya Aresadereeya na Sataangaa mmi kiee pikiauuko ivaitana yaagueeqama utivai. Ivaitana Anutuuqara kua maisa kiaa aataruuvaa pikiaateeraivaara na ivaitana pikiauuko Sataango ivaitana utivai.

Ngia Anutuuqara nuunaira suaivaki ataama iikiatee

2 ¹Itaama vainai na aa tauraanaa kua aavaa yaagueeqama ngii gaa ngii minai rikiaatee. Mmuakiaa gionna kiaapuuyara ngia yaaku varada Anutuuqaata kua tida iyara inna yaparaida iyara yoketaayavee kiatee. ²Kieeta vaidiiaaraata mmuakiaa vaidi ti haitaturaiyaraatama yaaku varaatee. Ta

mmuakiaaya ausa nuufaivaa varada tirooma varida Anutuuqaara yaata utida mmuakiaa mmooriivaa safuuma iikiaaraivaara ti kieetaiyara yaaku varaatee. ³Ta iyara yaaku varaunnaivo inna yoketaa aataruvai. Anutuuqo ti vitoo yoketaivau ti yapaivoono ta itaama iikiaunnaivaa taikio inna yoketainoo. ⁴Ivo mmuakiaa gioonna kiaapuuya inna kua kutaivaa arinaima rikiakio iya vitoo yoketaivau yapaanaraivaara inna yoketainoo. ⁵Kua kutaa kuaivo ataama vainoo. Mmuaa Anutuuqo nnaasu varinoo. Tammaaki dii vaidiivo gioonna kiaapuuya kuaivaa Anutuuqaa kiaa mmioo inna kuaivaa iya kiaa mmira mmuaavoono inna Yisuu Kirisiivavee. ⁶Ivo hama ariiyara yaata utirainno mmuakiaa gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvo iya yeena rau kiaivaa roosiima utuuvaa rukuasaanaraivaara yaata utuoo yatari sagaivau putiravai. Anutuuqo mmuakiaa gioonna kiaapuuya vitoo yoketaivau yapaanara aataruuvo kooyaa vakiaiveera ivo suai mmataama kioovaki Yisuuva putiravai. ⁷Na Anutuuqaa kuaivaa varee nuaina gioonna kiaapuuya kiaa mmnaraivaara Anutuuqo ni mmataama kieeravai. Na ngiari voopinnaia ari kua kutaivaata innara kutaavaivee tiraivaatama iya kiaa mmnaraivaara ni mmataama kieeravai. Hama na ivaara unnakua kiaunoo. Na kua kutaavai kiaunoo.

⁸Itaama vaikiyai vaidiiaa mmuakiaa yoosinnaiyauvaki yaaku varaaraivaara ni yoketainoo. Vaidi Anutuuqaa mmooriivaara yaata utiraiya hama ausa nnannateera hama buaaru tirama kiada yoketaa tuanaaya varida yaaku varaaraivaara ni yoketainoo.

⁹Gioonnaiya ngiari uyira rairaiyauvaa hama koonnama uyida raida varirama kiada safuuma uyida tirooma variaaraivaara ni yoketainoo. Iya hama ngiari kieeta yaasiyauvaa fiiyama kiada hama mmannaammannai mminnaiyauvaata sikau seeta roosii yoketaiyauvaatama rutaku kiada kaayau sikau kiada varaa uyira rairaiyauvaa hama iyauvaa uyida variaaraivaara ni yoketainoo. ¹⁰Hama iya itaama iiraida gionnaiya ngiariiyara kiaanoo: Vaa ta ausa hanigiaunnayavee, kiaa kiada mmoori yoketaivaa iikiaaneema iya mmoori yoketaivaa iikiaaraivaara ni yoketainoo. ¹¹Gioonnaiya kuaivaa rikiada kua seemuaa adida variaya inna iya yoketaayavee. ¹²Gioonnaiya Anutuuqaa kuaivaa vaidiiaa kiaa mmida iyara diaaraivaara na ooqoo kiaunoo. Gionnaiya kua seemuaa varida kuaivaa nnaasu rikiaatee. ¹³Nnaaru Anutuuqo Ataamaa tauraa iima kioo nnaagiayi Evaanna iima kioovaara na itaa kua kiaunoo. ¹⁴Hama Ataamo Sataangaa unnakuaivaa rikieeravai. Gionnaivoono ivaa rikioo Anutuuqaa aataruuvaa hatokeeravai. ¹⁵Fai gionnaiya nnaakaraiya mmatada varida iya mmannammanna Yisunnara kutaavaivee tida ngiari seenaiyara mmuduuya rida tirooma yoketaa tuanaaya varikio Anutuuqo iya vitoo yoketaivau yapaanaravai.

Vaa ausa hanigieeraiyara haitatuura vaidiivaa variraivo ataama vaivai

3 ¹Aa kua aavo kua kutaavai. Fai vaidi voovoono vaa ausa hanigieeraiyara haitatuura mmooriivaara inna yoketaikio too

varaanaree kiaa ivo mmoori yoketaivaa varaanara iivai. ²Itaama haitatuura vaidiiava variraivo safu tuanaavai vaino ivo mmuaa nnaatavai varoo ari mmammaivo inna iikiatairaivaara tuqinnama haitatuunno tuqinnama yaata utuoo ari seenaiya tasipama yoketaama varioo nnauvaata yeennaivaatama vo yoosinnaivakidiri ngiaiya mmioo Anutuuaa kuaivaa gionna kiaapuuya tuqinnama kiaa mmira vaidivai varinaravai. ³Ivo hama kapikarai nnooriivaa nnoo kumimakama varioo hama gionna kiaapuuya ruputirama kioo tirooma varioo hama buaru tioo hama sikauvaara pinaama mmuduuya rinaravai. ⁴Ivo ari tasipama mmuaa nnauvaki variayara tuqinnama dioo vainno ari nnaakaraiyara haitatuunai rikiada iya inna kuaivaa rikiada iida mmuakiaa suai innara yoketaakiaaravai. ⁵Fai vaidi voovoono ari nnaata nnaakaraiyara hama tuqinnama dioo vainno fai dataama kioo ivo Anutuuaa gionna kiaapu vaa ausa hanigieeraiyara tuqinnama haitatuunarannee? Hama yopeemavee. ⁶Vaidi vaa ausa hanigieeraiyara haitatuura vaidiivo ivo vaa tauraa ausa hanigia kioo yaagueeqama vari vaidivai varivai. Fai ivo ariyara mannaka tioo mmannammanna itaama roo vioo vioo harurino too Anutuuoqo Sataangaa irisai maisivaa mmuneema sa inna mmiaiveeraivaara ivo itaama yaagueeqama vari vaidivai varivai. ⁷Gionna kiaapu hama ausa hanigaiyaano innara yoketaavaivee kiaa vaidivai varivai. Sa ivo Sataangaa kuaivo kobeava roosiima vaivaa rikioo haruruo mmamma maisivaa varaiveeraivaara ivo itaama yaagueeqama vari vaidivai varivai.

**Ausa hanigieeraiyara haitatuuraivaa tasipama
mmoori iira vaidiiva variraivo ataama vaivai**

⁸Vaa ausa hanigieeraiyara haitatuuraivaa tasipama mmoori iira vaidiiva fai mmuaikaraama yoketaama varida hama airi kua airi kua tiraida mmuaa kuavai nnaasu tida hama kaayau kapikarai nnooriivaa nneeda hama ngiaraiyara nnaasu yaata utida unnakua kiaa sikauyauvaa varaaravai. ⁹Anutuuaara kutaavaivee kiaa mmayaayaivo tauraa hataumaki vaivo aanna makee kooyaa vaivaa iya puaisa utida varida rikiakio iya yaata utiraiyauvaki yoketaavai nnaasu vainaravai. ¹⁰Tauraa iya variraivaara iida taatee. Iida teekiai aikiooma varikiai ngia ee-oo tikiai iya haitatuura vaidiiva tasipama mmoori varaatee. ¹¹Iya nnaataiya mmuaikaraama yoketaama variaani ngiari seenaiya iyara kiaano: Inna kua rikiaa gionnayavee, kiaavai. Iya hama ngiari seenaiyara maisa kua maisa kuaiyauvaa tida varida murumuru tiraida tirooma varida ngiari mmamma iira aataruuvo iya iikiatairaivaara tuqinnama haitatuuda varida mmuakiaa mmoori aataruuyauvaa hama unnakua kiaa iikiaaravai. ¹²Vaidi vaa ausa hanigieeraiyara haitatuuraivaa tasipama mmoori varaa vaidiiva fai mmuaavai mmuaavai mmuaa nnaatavai varada ngiari

nnaakaraiyaraatama iya tasipama mmuaa nnauvaki variyaiyaraatama tuqinnama haitatuukiaaravai. ¹³Itaa kiaa vaidiiya ngiari mmooriiyauvaa yoketaama varakiai fai gioonna kiaapuuya teeda iyara yoketaayavee kiaaravai. Iya itaama mmooriivaa iida Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa aataruuvaara iya yaagueeqama gioonna kiaapuuya kiaa mmiaaravai.

**Anutuuqaa kua voovai oyaivo hatauma vaivaa
ta rikiaunnani vooya hama rikiaavai**

¹⁴Na kiisa suai aisi viee i taanara iina variee aa yanaa aavaa aini fafaarakiaunoo. ¹⁵Fai na hama akiairaama aisi vinai aa yanaa aavaudiri a tee Anutuuqaa raunna mmaapuuya datadataama variaaraivaara arinaima tee rikiaanaravai. Anutuuqo tupatupaa variraivaa raunna mmaapuuya vaa ausa hanigia kiada innara kutaavaivee kiaiya variaanoo. Iya inna kua kutaivaa rikiaiya nnau kuabai tuunnaiyauvaa roosiima yaagueeqama dida vakiaavo inna kua kutaivo hirira roosiima iyayaa vainoo. ¹⁶Anutuuqaa kua voovai oyaivo hataumaki pinaavai vainoo. Fai vaidi voovoono hama yopeema ii kua ivaa hatokaanaravai. Ii kua ivaa oyaivo ataama vainoo.

Ivo vaidi mmatayaiya mmammaivaa varoo
safuuma varuuvaara
Mmannasa Yoketaivoono
gioonna kiaapuuya vitauduu
angeraiya inna toduu
vaidiiya inna kua mmayaayaivaa
mmuakiaa mmatavau varuuya kiaa mmuduu
iya innara kutaavaivee tuduu
Anutuuqo inna vitoo ngiau aapu yapeeravaivee.

Unnakua vaidiiya iikiaara kuavai

4 ¹Mmannasa Yoketaivo kooyaa tinoo: Fai suai nnaagiai vaidi vooya Yisuunnara kutaavaivee tiraivaa pikiada unnakua tira mmagia maisaiyakidiri nnii kuaiyauvaa rikiada iida iya kiaa aataruuvaugiataama kuaaravaivee, tiivai. ²Ii aataru iyauvaa unnakua vaidiiya mmanna kuaiyauvo korookiai kiaavai. Vaa iya yaata utiraivo kuminaikiai hameeta ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaara rikiaavai. ³Ii vaidi iya gioonna kiaapuuya kiaa mmida kiaanoo: Sa nnaata vaati varaatee. Yeenna vooyavai sa nnaatee, kiaavai. Gioonna kiaapuuya vaa kua kutaivaa rikiada Yisuunnara kutaavaivee kiaiya ii yeenna iyauvaara Anutuuqaara yoketaavee kiaa kiada nnaateeraivaara Anutuuqo ii yeenna iyauvaa iiravai. ⁴Mmuakiaa yeenna fayaiyauvaa Anutuuqo uuyauvo yoketaayauvaivee. Sa vo yeenna fayai voovaara haipavee kiatee. Mmuakiaa yeenna fayaiyauvaara yaaku varada yoketaavee kiaa

kiada varada nnaarayauvaivee. ⁵Ngia itaama yaaku varada Anutuuqaa kuaivaara yaata utida yoketaavee kiaivaara Anutuuqo iyauvaara inna aikioo yoketaayauvaivee tiivai.

**Timotiiva Yisuu Kirisiinna mmoori vareera
ngiaammuaui yoketaavai variravai**

⁶Fai a ii kua iyauvaa vaa ausa hanigieeraiya kiaa mmiee fai a Yisuu Kirisiinna mmoori vareera ngiaammuaui yoketaavai varinaravai. Fai a itaama variee Yisuunnara kutaavaivee tira kuaivaa mmannammanna yeenna nneerayaama nnee nnee aataru yoketaivau vaa a kuannaivau mmannammanna kuanaravai fai kooyaa vainaravai. ⁷Gioonna kiaapuuya hama Anutuuqaara tiraida sabi kuaiyauvaata uriiyauvaatama kiaiyauvaa sa iyauvaa rikiaanee. Anutuuqaa aataru yoketaivau nuainna arinaima taanaravai iinnanna tee ivau yaagueeqama varianee. ⁸Vaidi voovono ari mmammaivo yaagueeqama vakiaiveera vo mmoori vo mmooriivaa varaivo inna ivo kiisama yoketaivai. Ivo Anutuuqaa aataru yoketaivau yaagueeqama variivo inna ivo pinaama yoketaivai. Anutuuqo aanna ivo variivaa tuqinnoo yapooma ivo varinaravai ta tuqinnaanaravai inna ivo pinaama yoketaivai. ⁹Ii kua ivo kua kutaa kuavai vaivai. Ta ivaa rikiada varada ivaara kutaavaivee kiaaravai inna yoketaavai. ¹⁰Anutuuqo tupatupaa variivoonoo mmuakiaa gioonna kiaapuuya vitoo yoketaivau yapaanaree kiaa tiivoonoo gioonna kiaapuuya innara kutaavaivee kiaiya vitoo yoketaivau yapaanaravai. Ta innara kutaavaivee tida innara faannaida variaunnaivaara ta yaagueeqama kiada mmoori varada variaunnaivo.

¹¹Ii kua iyauvaa iikiateera yaagueeqama kiee kua tiee gioonna kiaapuuya kiaa mmiee varianee. ¹²A ngiaammuaui karaasavai variannaivaara sa gioonna kiaapuuya aiyara maisavaivee kiateeravai ataama iikiane. Gioonna kiaapu Yisuunnara kutaavaivee kiaiya aataru yoketaivaa iya vitaakiane. A kua kiannaivaata a iikiannaivaatama a gioonna kiaapuuyara mmuduuya ruannaivaata Yisuunnara kutaavaivee kiannaivaatama yoketaama iinna variee hama sabi nuaira aataruivaara yaata utuee iikiannaivaatama iya vitainai fai iya i nnunnepaneema iikiaravai. ¹³Anutuuqaa kua fafaaravai gioonna kiaapuuya avuuyavunu diitee iya rikiaateera jaaruee ivaa iya kiaa mmiee oyaivaa kiaa kookiee kiane. Mmannammanna itaama nnaasu variee iinanai na nnaagiai aisi kuanaravai. ¹⁴Mmannasa Yoketaivo kati i mmuui yaagueeqaiva a varee mmooriivaa mmannammanna iikiane. Ii yaagueeqa ivaara forofetaiya kua tuduu vaa ausa hanigieeraiya kieeta vaidiia ngiari yaakuuyavuaa iiyaa utuu suaivaki a vareeravai. ¹⁵Ii na i kiaa i mmiau kua iyauvaara nnaasu yaata utuee mmooriivaa mmannammanna iikiane. A varia ree viee viee yaataranai mmuakiaa

gioonna kiaapuuya taateeraivaara itaama iikiane. ¹⁶Aiyara tuqinnama haitatuumaa tee kuaivaa a gioonna kiaapuuya kiasa mmiannaivaara tuqinnama yaata utuane. Ii mmoori yoketaa iyauvaa mmannammanna iikiane. Fai a aikiooma iino fai Anutuuqo i vitoo yoketaivau i yapoo a kianna kuaivaa rikiaiyatama vitoo yoketaivau yapaanaravaivee.

Gioonna kiaapu Yisuunnara kutaavaivee kiaiyara eenoo ataama iikiane.

5 ¹Sa vaidi yokovaiyaata yaagueeqama kiee kua kiane. A ai konna tuanaivaata yamaa kua kiannaneema iyaatama yamaa kua kiane. Vaidi karaasaiyara ni gata vayaiyavee kiasa iyaatama yamaa kua kiane. ²Gioonna vaa yokovaakiaiyara ni noovainavee kiasa iyaata yamaa kua kiane. Gioonna karaasaiyara ni nunna nayaayavee kiasa iyaatama yamaa kua kiane. Sa sabi aataruuvaa isareera kuaivaa tasipama kiee iyaata kiane.

³Gioonna muaadaiya hama seenaataiyara tuqinnaanee. ⁴Fai gioonna muaadaivaa nnaakaraiya varida iyaata inna nneediyyaatama tauraa Anutuuqaa aataruuvangiataama ngiari kaanaara tuqinnaatee. Iya itaida ngiari kaano kooyaata ngiari taato nnaakukiaiya iyara uu mmooriivaa irisaivaa iikiaravai. Anutuuqo ivaara iya teeno inna yoketainaravai. ⁵Gioonna muaada tuanaivo hama inna seena innara tuqinneeraataivoono tinoo: Anutuuqo ni tuqinnaanaravee, kiasa kioo mmannammanna yaaku varoo heenagieena ikiannagisanna inna yaparainno tinoo: Anutuuqo, ni tasipama varianee, tiivai. ⁶Gioonna muaadaivo mmamma iira aataruuvaa nnaasu yaata utuoo iivo inna variivo putiravaa roosiima varivai. ⁷Gioonna kiaapuuya sa muaada gioonnaiyara maisavee kiateeraivaara ii kua ivaa yaagueeqama iyaata ngiari seenaiyaatama kiasa mmiane. ⁸Gioonna kiaapu voovono hama ari mmuaa kiauyaraata ari seena nunna nyayaa kata vayaa kaano kooyaraatama tuqinnaanaravo vaa ivo Yisuunnara kutaavaivee tii aataruuvaa pikioo hama ausa hanigieeraiya maisama varira aataruuvaa yaatara kioo maisa tuanaavai varivai.

⁹Ausa hanigieeraiya muaada gioonnaiya tuqinnaateeraivaara iya nnutuuyauvaa yanaivau raanee. Yokovaa gioonna muaadaivaa nuanuuvo taaravooma vaidi yuku yaaku taika kiaikio (60) varii gioonnaivo mmuaa vaatavai nnaasu varaikio putiivaa nnutuuvaa raanee. ¹⁰Ii gioonna ivaara gioonna kiaapuuya kiasa: Ivo mmoori yoketaivaa iivaivee, kiaivo vaa ivo ari nnaakaraiyara tuqinnama haitatuukiai iya yoketaama variaavai. Ivo ngiari voopinaiya ngiaavo ari nnauvakira iya maavee kiasa kioo iya tuqinnoo aduoo varioo Anutuuqaa gioonna kiaapuuyara tuqinnoo gioonna kiaapu mmuaararavaa varaiyara tuqinnoo mmuakiasa mmoori yoketaiyauvaa mmannammanna iivai. Ii gioonna itaama iikiasa iya nnutuudaa raanee.

¹¹ Sa gionna karaasa muaadaya variaya nnutuuyauvaa raanee. Iya vaati varaatainai fai iya Yisuu Kirisiinna mmooka hanigia mmida vaatiya varaaravai. ¹² Ivaara iya tauraa Yisuunnaata kua yeena rau kioo kuaivaa hatokakio fai koonnainaravai. ¹³ Iya mmoori vareeraivaara iya piriisaikiai kati varida mmuakiaa nnauyauvaki reeri te reeri teema rada nookiaavai. Hama mmoori vareera kati varira aataruuvaa yaatareera maisai aataru voovaata iya iikiaavai. Iya maisa kuaivaa ngiari seenaiyara murumuru tida vooya kuaiyauvaa mmuararama rada tida varida sabi kuaiyauvaa iya hama kua kiataama kiadaata kua kiaavai. ¹⁴ Itaama vainai gionna karaasa muaadaya variaya vaatiya varada nnaakaraiya mmatada ngiari nnauyauvaa tuqinnaaraivaara ni yoketainoo. Fai iya itaikio ta vaa ausa hanigieeraiya hama ti nnammutuaiya tiyara maisa kua kiara aataruuvootainaravai. ¹⁵ Gionna muaada vooya vaa ausa hanigia kiada variaa aataruuvaa pikiada Sataangaa aataruuvau kuaivaara na itaa kua kiaunoo. ¹⁶ Gionna voovono Yisuunnara kutaavaivee tiivoono ari mmuaa kiauyakidiri muaadaya varikio ivoono iyara tuqinnaivee. Fai ivo itaama iinai gionna kiaapu vaa ausa hanigiaiya ii gionna muaada iya tuqinnaaraivaara hama yaata utuaaravai. Iyaano gionna muaada hama seenaataiyara tuqinnaateeraivaara na itaa kua kiaunoo.

¹⁷ Vaa ausa hanigiaiya kieeta vaidiia yoketaama gionna kiaapuuyara haitatuukiai yara yaata utida sikauyauvaa ngia makemakee iya mmiaiyauvaa kava vooneetu mmuaikaraama iya mmiaaraivaara yaata utuatee. Iyakidiri vaidi vooya Anutuuqaa kuaivaa kiaa kookieema kiada kiaa mmiraivaara mmoori yaagueeqama varaiyara tuqinnama yaata utida itaama iikiaaraivaara yaata utuatee. ¹⁸ Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno puara burimakauvo mmoori irisaivaa yeenna nnaiveeraivaara tioo tinoo: Puara burimakauvo yeenna vuitaiyauvaa mmataivau hatoka kiaavo vaiyauvaa yukuaadiri raa raudodoono too uruuyauvo rusitioo mmataivau vaino too nneenai sa inna avaivau yeena rammuanee. Pikino nnaivee, tikio rikioo vo kua voovono tinoo: Vaidiivo mmoori varaivaa irisaiyauvo vaiyauvaa inna mmikio varaivee. Kua fafaaraivo itaa kua tiivai. ¹⁹ Fai vaidi mmuaa voovono vaa ausa hanigieeraiya kieeta vaidiivaaki kua pinaivaa yapanai sa inna kuaivaa rikiaanee. Fai vaidi taaravaitanannee vara taaravoomaano kua pinaivaa innaki yapakiai inna aikioo iya kuaivaa rikiaanee. ²⁰ Vaa ausa hanigieeraiya kieeta vaidiia fai mminnamminnaa maisaivaa mmannammanna varakiai yaagueeqama mmuakiaa gionna kiaapuuya avuuyauvunu kooyaa ivaara iya kianee. Tinai rikiada ivaara gionna kiaapuuyaatama rikiada aatuukiateeraivaara itaama kooyaa iya kianee.

²¹ Anutuuqaa avuuvauunnaatama Yisuu Kirisiinna avuuvauunnaata aangeraa Anutuuqo ariiniee kiaa mmataama kaiiya avuuyauvunuaatama

na yaagueeqama i kiaa i mmiee kiaunoo: Ii kua ivaa na i kiaa i mmiauvaa rikiee iikiane. Inna variee sa vo vaidivaara maisavee tiee voovaara yoketaavee kianee. Mmuakiaa mmoori a iikiannaivaa sa mmuaavaara nnaasu yaata utuee iikiane, kiaunoo. ²²Anutuuqaa mmoori varaiveera kiaa sa akiairaama ai yaakuuvaitana vaidi voovaayaa yapa kiee inna mmataakiane. Ari vo vaidivoono mminnamminnaa maisa varaivaa sa eetama varaanee. Yoketaama nnaasu varinaraivaara mmoori varaanee.

²³Sa nnooriivaa nnaasu nnaanee. A makemakee i nniitaraivaara tiee kiisama vuaina suuyaivaa nneeno i ausaivo yoketaakiaivee.

²⁴Hama Anutuuqo gionna kiaapuuya yaparaira suaivo nnikio vaa tauraa gionna kiaapu vooya mminnamminnaa maisaiyauvo kooyaa vainoo. Gionna kiaapu vooya mminnamminnaa maisaiyauvo fai nnaagiai nnaasu kooyaa vainaravai. ²⁵Mmuaikaraama gionna kiaapu vooya mmoori yoketaiyauvaa iikiyaiyauvo kooyaa vainoo. Vooya mmoori yoketaiyauvaa haumaki iikiyaiyauvo fai hama yopeema haumaki vainaravai. Fai kooyaa vainaravaivee.

6 ¹Gionna kiaapu sikaunnaadiri yookaama kiaani mmoori vareera mmuakiaaya ngii haitatuuraiyara kua yoketaivaa tida iya nnutuuyauvaa ngiau aapu yapaateeraivaara yaata utida mmooriyauvaa iikiatee. Gionna kiaapuuya Anutuuqaa nnutuuvaaaraata inna kuaivaaraatama sa maisa kua kiateeraivaara itaama iikiatee.

²Ngii haitatuuraiya vaa ausa hanigiai yara yaata utuatee. Ngia mmoori vareera gionna kiaapuuyaata ngii haitatuuraiyaatama vaa Yisuunnara kutaavaivee kua kiada mmuaakaraama variaivaara sa iya kuaivaara haunnniikiatee. Iya hama Yisuunnara kutaavaivee tira suaivaki ngia kiisama mmoori yoketaivaa iyara iikiaavai. Anna makee ngia pinaama mmoori yoketaivaa iyara iikiatee. Anutuuqo iyara mmuduuya ruaikiai iya vaa Yisuunnara kutaavaivee kiai yara ngia mmooriivaa iikiaivaara pinaama mmoori yoketaivaa iyara iikiatee.

Pauruuso unnakua kuaivaa kiaa mmira vaidiyaraata yoketaa mminnaa tuanaiyauvaaraatama tiravai

A ii na kiau kua iyauvaa gionna kiaapuuya tuqinnama kiee kiaa kookieema kiee variee iya vita vitaakiane. ³Vaidi voovoono ari vo kuavai gionna kiaapuuya kiaa mmioo hama ti Udaanga Yisuu Kirisiinna kua kutaivaata Anutuuqaa aataru yoketaivaatama iya kiaa mmiivo ⁴⁻⁵ariiyara pinaama mannaka tioo hama kua voovai arinaima rikiaivai. Inna yaata tinniivo koonnama vaivaara ivo kuaivaa oyaivaara tuoo varioo inna kiatakiatainno nnaasu varikio rapiraivootama innaki yaagueeqama vaivai. Ivo itaama iikiai rikiada vooyaata ivakidiri ngiari yaatara ngiari yaatarakiaivaara iya nnannataikiai varida ngiariiki ngiariiki yaagueeqa kuaivaa tida varida ngiariiyara ngiariiyara kua

maisida tida ngiari seenaiyara maisama yaata utuaavai. Iya ngiari tinniiyauvunudiri yaata utida kiaanoo: Ta Anutuuqaa aataruuvau vida kaayau sikau hoonaiyauvaa varaaravee, kiaavai.

⁶Mo fai gionna kiaapu voovoono innasi vai mminnaiyauvaara aikiooavee kiaa kioo Anutuuqaa aataruuvaara yaata utuoo ivaa iinno fai yoketaama ari vookaraama varinaravai. ⁷Ti kaanokiaiya ti mmatoo suaivaki hama mminnamminnaiyauvaa tasipama ti mmateeravai. Ti putira suaivaki hama ta mminnamminnaiyauvaa tasipama varada kuaravai. ⁸Ivaaraida mo fai ta aikiooma yeenna nneeda ti mmammaiyauvunu aikiooma uyira rairaiyauvaa yapada fai ta tiisi vai mminnaiyauvaara inna aikiooavee kiaaravai. ⁹Vaidi vooya kaayauma mmatayaa diaa mminnamminnaiyauvaara iya mmuduuya rida ivara nnaasu yaata utuaavo iya haruriraivo iya mmookaivaki vaikiainnaata iya mmannammanna itaida variaano. Iya itaa kiaa aataruuyauvo kobeevaki fayaiivo haanara iivaa roosiima iya mmamma iira aataru maisamaisaiyauvaa iya varaata varaataikiai iya yaata duunaiya iirayaama iikiaavai. Ii aataru iyauvono iya puaisa utikiai maisama varida putuaavai. ¹⁰Mminnamminnaa maisaiyauvaa vareeraivaa oyaivoonno sikau vareeraivaara mmuduuya riraivovee. Vaidi vooya sikauyauvaara ngiari ausaiyauvo diitoo iya varaataududuu Anutuuqaara kutaavaivee tira aataruuvaa vaa pikiada irisaivaa kaayau iya ausa mmuaararovaava vareeravai.

Pauruuso Timotiiva ataama variaiveeraivaara inna kiaa mmiravai

¹¹A Anutuuqaa vaidi tuanaikua eenoo iya iikiaa maisa mmooriyauvaa mmooka hanigia mmianee. Anutuuqo variivaugiataama safuuma variee innara kutaavaivee tiee i seenaiyara mmuduuya ruee mmuaararavai aisi vainainnaata inna aataruuvau yaagueeqararama kiee variee tirooma varinaraivaara yaagueeqama mmooriivaa iikiane. ¹²Vaidiia isareeraivaara ngiari yaatara ngiari yaatara kiaaneema a Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiannaivaara Anutuuqaa mmooriivaa yaagueeqararama kiee iikiane. Innanna irisaivaa tupatupaa variraivaa aiyara varaanee. A gionna kiaapu kaayauya avuuyauvunu vaa na ausa hanigiauvaivee tira suaivaki tupatupaa variraivaa varaaneeraivaara Anutuuqo aiyara maavee tiravai. ¹³Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaiyauvaa variraiyauvaa mmiraivaa avuuvunnaata Yisuu Kirisiiva kieeta vaidi Podii Piratuusaasi vioo ari kuaiyauvaa safuuma inna kiaa mmiraivaa avuuvunnaatama na yaagueeqama aiyara ataa kua kiaunoo: ¹⁴Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva tiinara suaivaara faannainna variee na i kiaa i mmiau kuaivaa rikiee iinna mmannammanna yoketaama variee sa mminnamminnaa maisaivaa varaanee, kiaunoo. ¹⁵Anutuuqo ari mmataama kioo suaivau ari Mmaapuuvaa kooyaa ti

vitainaravai. Anutuuqo nnaasu ti kieeta yoketaavai varioo mmuakiaa kieetaiyara kieeta tuanaavai varivai. Ivo ti Udaangavai varioo mmuakiaa udaangaiyara Udaanga tuanaavai varivai. ¹⁶Ivo nnaasu hama putirainno mmeekia ari vookaraivaki varikiai hama gioonna kiaapuuya yopeema ivaki kuaavai. Hama gioonna kiaapu voovoono inna taivai. Fai hama yopeema gioonna kiaapu voovoono inna taanaravai. Inna nnutuuvo tupatupaa ngiau aapuuvaki vaino inna yaagueueqaiivo tupatupaa itaavai nnaasu vaikiaivee. Kua kutaa.

¹⁷Gioonna kiaapuuya mmatayaa diaa mminnaiyauvo kaayau iya suvuaiya yaagueueqama kiee kiaa mmiee kianee: Sa ngiingiyyara mannaka tida sikau hoona taikaanaraiyauvaara yaata utuatee. Iyauvaa varada mmata aavau yoketaama variaaraivaara sa ivaara faannaida variatee. Anutuuqo ngii tasipanai yoketaama variaaraivaara nnaasu faannaida variatee. Ta yoketaama sirigaida variateeraivaara ivoono mmuakiaa mminnaiyauvaa kati ti mmivaivee, ¹⁸kiaa kiee vo kuavai iya kiaa mmiee kianee: Mmooi yoketaivaa iikiatee. Iikio yoketaama iira aataruuvo ngii suvuainai mminnaiyauvaa ngii seenaiyaatama mmiaaraivaara teeraida variatee. Iya itaa kua kiaa mmiee kianee. ¹⁹Fai iya itaama iida iya yoketaama iira aataruuvaa irisai yoketaivaa ngiariini yapakiokio mmannammanna yaagueueqama vainanai yapooma iya variaaraivakiaatama mmannammanna itaavai vainaravai. Iya varira tuanaivaa fai varaaraivaara fai iya itaama iikiaravai.

²⁰Timotii-o, mmuakiaa kua mmooi aataruuvaa Anutuuqo i mmiivaa tuqinnama haitatuuma taa kiee iikianee. Gioonna kiaapu vooya ngiariiyara unnakua tida kiaanoo: Ta mmuakiaa kuavai rikiaunnavaivee, kiaa kiada ivaara ngiariiki ngiariiki kua tida sabi kua tida varida maisa kua maisa kua tida varida kiaavai. Sa iya kuaivaa rikieerama kiee mmooka hanigia iya mmianee. ²¹Iya kiaanoo: Vaa ta aikiooma rikiaunnavaivee, kiaa kiada Anutuuqara kutaavaivee tira aataruuvaa fanniikiaavai.

Anutuuqo kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata utiraivo ngii tasipama vakiaivee.